

Riešenie nadmernej zadlženosti domácností

Nadmerná zadlženosť je v Európe zdrojom pretrvávajúcich obáv. V niektorých členských štátoch a skupinách obyvateľov sa najnovšie pozoruje nárast nadmernej zadlženosti. V tejto správe sa poskytuje prehľad hlavných príčin, spúšťacích mechanizmov a dôsledkov nadmerného zadlženia domácností. Analyzujú sa v nej aj dve politické reakcie v EÚ a Nórsku: poradenské služby v oblasti dlhov a postupy vyrovnania dlhov.

Politické súvislosti

Nadmerné zadlženie je príčinou i dôsledkom chudoby, deprivácie a sociálneho vylúčenia. V záujme vyriešenia tohto problému je nevyhnutné sformulovať politiky, ktoré budú zahŕňať celý rad preventívnych, zmierňujúcich a rehabilitačných opatrení. Prevenciu možno riešiť napríklad reguláciou úverov, a síce smernicou o spotrebiteľoch a smernicou o hypotekárnych úveroch. Posilniť ju možno i prostredníctvom sociálnej ochrany, ktorá je jednou zo zásad Európskeho piliera sociálnych práv, a to znížením otrasov v príjmoch alebo výdavkoch v dôsledku nezamestnanosti alebo zdravotných problémov.

V tejto správe sa analyzujú poradenské služby v oblasti dlhov a postupy vyrovnania dlhov na území EÚ a v Nórsku. Po globálnej finančnej kríze sú uvedené služby a postupy v rozsiahlej miere k dispozícii v mnohých členských štátoch. Pokiaľ však ide o prístup k nim, zaznamenali sa ešte nedostatky.

Vďaka ponaučeniam z praxe na území celej EÚ je možné vypracovať politiky na regionálnej, vnútroštátnej aj úniovej úrovni, ktoré umožnia riešiť zadlženosť domácností.

Hlavné zistenia

- Až 14 % osôb (EÚ-28) v roku 2016 priznalo, že neboli schopné vykonať plánované platby súvisiace s nájmom alebo hypotékami, spotrebiteľskými úvermi, pôžičkami od rodiny alebo priateľov, či faktúrami za energiu alebo telefónne hovory. Tento podiel sa zvyšuje na 21 %, pokiaľ sa zahrnú aj osoby, ktoré síce

nemajú nedoplatky, ale majú ťažkosti vystačiť si s príjmami.

- Najviac ohrozené sú osoby vo veku 25 až 49 rokov. Nadmerne zadlžené osoby vo veku nad 65 rokov však čelia väčším finančným problémom a pociťujú horšiu duševnú pohodu.
- V rokoch 2017 až 2018 sa v celej EÚ zaznamenal nárast nedoplatkov v radoch osamelých rodičov ohrozených chudobou.
- Poradenské služby v oblasti dlhov sú dostupnejšie vo väčšom rozsahu a sú prístupnejšie. Napriek tomu, s problémami v prístupe k nim sa ľudia stretávajú dokonca i v krajinách s dobre zavedenými službami.
- Mnoho krajín disponuje komplexnými podpornými sieťami a právnymi predpismi, ktoré sú ťažko pochopiteľné, a mnohým nadmerne zadlženým osobám sa vhodná pomoc nedostáva alebo k vhodným postupom splácania dlhov nemajú prístup.
- Poradenské služby v oblasti dlhov v niektorých krajinách chýbajú alebo majú mimoriadne obmedzenú kapacitu, pokrytie alebo rozsah: takýmito krajinami sú napríklad Bulharsko, Chorvátsko, Cyprus, Estónsko, Taliansko, Litva, Malta, Rumunsko, Slovensko.
- Pri zavádzaní postupov splácania dlhov s cieľom ponúknuť spôsob, ako sa dostať z nadmerného zadlženia, sa členské štáty vo všeobecnosti vydali rovnakým smerom. Malta a v menšej miere Bulharsko zaostávajú.
- Zatiaľ čo členské štáty sa pri vytváraní postupov zblížili, v otázke prístupnosti a poskytovania riešení existujú medzi jednotlivými členskými štátmi značné rozdiely.

Politické ukazovatele

- Ak nie je nadmerné zadlženie riešené vhodným spôsobom a včas, môže to mať pre dotknutých jednotlivcov, domácnosti i spoločnosť negatívne následky. Nadmerné zadlženie môže spôsobiť problémy spojené s duševným a telesným zdravím, nezamestnanosťou a nečinnosťou.

- Od obdobia globálnej finančnej krízy v roku 2007 mnohé krajiny svoje inštitucionálne reakcie na nadmerné zadĺženie posilnili. Tvorcovia politik by nemali čakať na ďalšiu krízu, aby sa realizovali ďalšie zlepšenia.
- Regulácia úverov je kľúčovým krokom. Brzdí pohnútky ľudí vedúce k tomu, aby prijímali záväzky, ktoré nemôžu plniť, alebo menšie a rôzne druhy záväzkov, na ktoré sa nevzťahuje smernica o spotrebiteľoch a smernica o hypotekárnych úveroch. Tvorcovia politik by mali zvážiť zavedenie správnych poplatkov a pokút, ale aj úrokových sadzieb.
- Zatiaľ čo tvorcovia politik sa často zameriavajú na hypotekárne úvery alebo spotrebiteľské dlhy voči finančným inštitúciám, problémy s dlhmi v skupinách s nízkym príjmom mnohokrát súvisia s neplatením faktúr za energie alebo telefónne hovory, neplatením nájomného, daní alebo pokút, či pôžičiek od priateľov alebo nákladov na zdravotnú starostlivosť. Túto skutočnosť by tvorcovia politik, ktorí majú záujem o včasný zásah, nemali prehliadať.
- Samostatne zárobkovo činné osoby majú veľakrát ťažkosti s oddelovaním súkromným dlhom od obchodných. Právne postupy a poradenstvo v oblasti dlhov by mali na tento problém prihliadať, najmä vzhľadom na to, že v niektorých členských štátoch počet samostatne zárobkovo činných osôb narastá.

Poradenské služby v oblasti dlhov

- Poradenské služby v oblasti dlhov by mali spĺňať normy kvality a mali by v ich radoch pôsobiť dobre vyškolení poradcovia. Mali by budovať vzťahy s dlžníkmi založené na dôvere, aby porozumeli situáciám v domácnostiach a dokázali nájsť riešenia a aby ich zároveň veritelia i orgány považovali za spoľahlivých partnerov.
- Informovanosť o možnostiach podpory je dôležitou súčasťou včasného zásahu. Informovanosť môžu zvyšovať sociálni partneri, ktorí si vymieňajú poznatky o hroziacich prepusteniach, veritelia zasielajúci platobné výmery, verejné služby (napr. úrady práce, poskytovatelia primárnej zdravotnej starostlivosti) a úrady, ktoré odpovedajú na žiadosti o splácanie dlhov.
- Môže sa stať, že čisto právne reakcie na nadmerné zadĺženie jeho prirodzené príčiny nevyriešia a povedú k tomu, že sa problém bude opakovať. To predstavuje riziko v krajinách, v ktorých hlavnou podpornou službou je bezplatné právne poradenstvo, alebo v prípadoch, keď sú poradenské služby v oblasti dlhov viac prístupné a takéto poradenstvo sa zameriava na pomoc ľuďom v prístupe k týmto postupom a na ich dokončenie.
- Poradenstvo v oblasti dlhov s úzkym finančným výhľadom nemusí ponúkať udržateľné riešenie, ak nerieši základné príčiny tohto problému. Pokiaľ sú poradcovia v oblasti dlhov sociálnymi pracovníkmi, môžu chýbať právne a finančné odborné poznatky. Spoluprácou s poskytovateľmi špecializovaných služieb je možné takéto medzery v odborných poznatkoch vyplniť.
- Pomocou poradenských služieb v oblasti dlhov možno predísť tomu, aby ľudia museli absolvovať postupy na vyrovnanie dlhov, čo nezriedka prináša dlhšiu depriváciu domácnosti a významné náklady na systém.

Postupy na vyrovnanie dlhov

- Aby sa umožnilo uzrieť „svetlo na konci tunelu“, postupy na vyrovnanie dlhov by nemali byť príliš dlhé. Vo väčšine členských štátov netrávajú viac ako päť rokov. Čas potrebný na začatie postupu by sa pritom nemal podceňovať. Tvorcovia politik môžu obavy spojené so zneužívaním riešiť tak, že jednotlivé druhy postupov na vyrovnanie dlhov budú rozlišovať.
- Administratívna zložitosť postupov na vyrovnanie dlhov by sa mala znížiť na minimum. Pokiaľ si úspešné predloženie žiadostí a dokončenie postupu vyžadujú významnú podporu, hrozí, že budú nerovnaké a nespravodlivé.
- Počas postupov na vyrovnanie dlhov často chýba stimul orientovaný na maximalizáciu príjmov a hľadanie práce. Lepšími stimulmi by sa malo zabrániť nedeklarovanej práci, mala by sa zabezpečiť príležitosť na zvýšenie splácania dlhov, ako aj zlepšiť vyhliadky nadmerne zadĺžených domácností.
- Aby postupy na vyrovnanie dlhov umožnili nový začiatok, mali by sa vzťahovať na väčšinu dlhov (a nevylučovať, napríklad, daňové dlhy). Dlžník by mal byť vymazaný z registrov, či už z verejných alebo z registrov veriteľov.
- Je potrebné prijať opatrenie EÚ v oblasti postupov na vyrovnanie dlhov s cieľom zaistiť ich dostupnosť, umožniť krajinám, aby si z praxe uplatňovanej inde mohli vziať ponaučenie, zabrániť problémom s prístupom (vrátane počiatočných poplatkov) a zaručiť úroveň pohody ľudí, ktorí takéto postupy podstupujú (vrátane určitej úrovne ochrany ich domovov).

Ďalšie informácie

Správa *Addressing household over-indebtedness* (Riešenie nadmernej zadĺženosti domácností) sa nachádza na stránke <http://eurofound.link/ef19044>

Vedúci výskumu: Hans Dubois

information@eurofound.europa.eu